

Алесь МАРЦІНОВІЧ

ІВАН ШАМЯКІН: ТВОРЧАСЦЬ НА ДАЛОНІ

Асэнсоўваючы здзейсненае Іванам Шамякіным, нельга не прыгадаць Аверш Янкі Купалы «З кутка жаданняў»:

З цэлым народам гутарку весці,
Сэрца мільёнаў падслухаць біцця —
Гэткай шукаю цэлы век чэсці,
Гэта адно мне падпору жыцця.

З «народам гутарку весці» Іван Пятровіч пачаў апавяданнем «У снежнай пустыні». Апублікаванае ў 1944 годзе, яно — вытокі сталай літаратурнай працы пісьменніка. Тое, што дагэтуль змяшчалася ў армейскім друку, у тым ліку і нарысы, гэта толькі першыя, у нечым яшчэ кволья пробы пяра. У гэтым апавяданні адбылося тое, пра што дакладна сказаў вядомы рускі крытык Анатоль Ланшчыкаў: «Сапраўдны мастак заўсёды чэрпае факты з жыцця, але яго творы вырастаюць не непасрэдна з фактаў, а з сістэмы фактаў, што ствараецца ім зусім самастойна, з яго асаблівай канцэпцыі жыцця».

Цяжкапаранены штурман Волкаў і камандзір падбітага самалёта Вася дабіраюцца да сваіх, прычым камандзір цягне штурмана на самаробных санках. Наступае момант, калі той просіць: «Хопіць, Вася! Чым паміраць дваім, лепш памерці аднаму... Ты толькі... прыстрэль мяне». Трагічныя абставіны... Можна сказаць, нават выключныя. І франтавікі годна пераадольваюць іх. Адбілі ў нямецкага салдата запрэжку аленяў, у якой знайшліся прадукты.

Знаходзячыся ў войску, Іван Шамякін напісаў і аповесць «Помста», змешчаную ў 1945 годзе ў часопісе «Полымя». Змагаючыся з нямецкімі захопнікамі, ён паказваў, якое страшнае зло фашызм, як уплывае ён на людскія лёсы, імкнучыся маральна, а пасля і фізічна знішчыць чалавека.

Урокі будучаму пісьменніку давала само жыццё. Былі і кнігі, з якімі знаёміўся ў перапынку паміж баямі: «Ішла вайна і мне, салдату, які чытаў урыўкамі каля астыўшай пасля стральбы гарматы, адкрывалася веліч Аляксея Максімавіча (Горкага. — А. М.) як палымянага публіцыста, гуманіста, змагара супраць фашызму. Помню, уразілі працытаных тады прарочыя словы пра чалавеканенавісціцкую сутнасць фашызму».

Аповесць «Помста», хоць беларуская літаратура дасягнула вялікіх поспехаў у асэнсаванні падзей мінулай вайны, прываблівае па-ранейшаму. У ёй адлюстраваны апошнія дні змагання з фашызмам. Большасць тых, хто дайшоў да Берліна, радуюцца, чаго не скажаш пра маёра Раманенку. Памятае ён наказ жонкі, якая памерла ў яго на руках пасля вызвалення роднай вёскі. Стараецца адшукаць у Германіі радзіму каменданта Генрыху Візэнера. Знайсці яго і адпомсціць, бо менавіта ён, даведаўшыся, што жонка Раманенкі пайшла ў партызаны, загадаў забіць яе маці і дачку.

Раманенка спраўджуе наказ блізкага чалавека. Аднак у апошні момант задумваецца: «Для мяне дзеці ёсць дзеці, хоць яны і дзеці ката». Менавіта ў гэтых словах закладзены гуманістычны патэнцыял аповесці. Крытыка прыхільна

сустрэла твор маладога пісьменніка. А Іван Шамякін ужо збіраўся пісаць раман «Глыбокая плынь». Хацеў расказаць пра беларускіх партызан. Матэрыял гэты для яго быў новы. На вайне ж з'яўляўся камандзірам гарматнага разліку, камсоргам батальёна. Служыў у Мурманску ў зенітна-артылерыйскай часці. Прымаў удзел у Вісла-Одэрскай аперацыі і ў Берлінскай наступальнай.

У гутарцы з Аляксеем Гардзіцкім прызнаваўся: «Калі я пісаў “Глыбокую плынь”, то ішоў ад тэмы. У першыя пасляваенныя гады рэспубліка наша, людзі жылі ўсё яшчэ героікай партызанскай барацьбы... І я, хоць сам і не быў у партызанах, таксама жыў партызанскай тэмай. Вядома, тады мае пошукі адрозніваліся ад пошукаў сённяшніх. Ідучы ад тэмы, не маючы сюжэта, я пачаў шукаць прататыпаў. І пачуты мною эпізод пра тое, як яўрэйскага хлопчыка ўратавалі ад фашыстаў жыхары вёскі Дзятлавічы, што на Гомельшчыне, паслужыў пачаткам для работы».

Іван Шамякін быў адным з першых, хто не абмежаваўся толькі паказам адкрытай барацьбы з фашызмам. Ужо на пачатку сваёй творчай дарогі ён добра разумеў, што тэма гэтая шматгранная. Змагаюцца не толькі тыя, хто са зброяй у руках пайшоў у партызаны альбо ваююць на фронце, знаходзяцца ў падполлі. Змагаецца і Таццяна Маеўская, хоць барацьба яе, на першы погляд, непрыкметная. Рызыкуючы жыццём, яна выратавала дзіця. У рамане прагучалі матывы асабістай адказнасці чалавека за свае ўчынкі.

Ларывон, які пры савецкай уладзе быў аднаасобнікам, як быццам павінен знайсці агульную мову з фашыстамі. Аднак, стаўшы старастам, ён пачынае разумець, хто такія гітлераўцы ў сапраўднасці, што нясуць яны яго роднай зямлі. Ворагі ў рэшце рэшт знішчаюць яго і ягоную сям'ю. Іншы лёс у Мацея Куляша, які падтрымлівае сувязь з партызанамі. Але не па загадзе сэрца, сумлення, а хоча любой цаной выжыць. Таму ў канчатковым выніку становіцца фашысцкім паслугачом.

Раскрываючы вобразы гэтых двух персанажаў, Іван Пятровіч абганяў свой час. Ён першы стаў пісаць пра тое, на што беларуская літаратура скіруе пільную ўвагу пазней, калі пачне адыходзіць ад аднабаковага раскрыцця ваеннай тэмы: адмовіцца ад падзелу літаратурных персанажаў на рэзка станоўчых і суцэльна адмоўных. Ён упэўнена замацоўваў за сабой права першапраходца. Найлепшая адзнака мастакоўскіх вартасцей «Глыбокай плыні» — прысуджэнне яе трыццацігадоваму аўтару Дзяржаўнай прэміі СССР.

Раман «Глыбокая плынь» для Івана Шамякіна — своеасаблівая стартавая пляцоўка. З яе яму было лягчэй прыглядацца і да мірнага жыцця, каб расказаць пра аднаўленне разбуранай вайной гаспадаркі. А ў тым, што ён абавязкова звернецца да паўсядзённых будняў, сумняваюцца не даводзілася. Заключныя радкі з «Глыбокай плыні» гучалі сімвалічна. Маеўскія вярнуліся на роднае котлішча: «[...] усе павярнуліся да Карпа.

Ён папляваў у далоні, глыбока капнуў рыдлёўкай старое вогнішча, адкінуў зямлю ў бок і сказаў:

— Ну, дзеці, будзем будавацца».

Аднак стаўленне тагачаснай літаратуры да мірнага жыцця, як вядома, шмат у чым было аднабаковае. Пісьменнікі прытрымліваліся вульгарна-сацыялагічных крытэрыяў, на якія скіроўвала іх крытыка, што сама адштурхоўвалася ад партыйных догм. Гэта вяло да лакароўкі рэчаіснасці, глянцаўкі канкрэтных жыццёвых канфліктаў. Нават лепшыя творы з'яўляліся павярхоўнымі, праўдзівы паказ жыцця ў іх адсутнічаў. У такіх умовах Іван Шамякін і ўзяўся за напісанне рамана «У добры час». Ён не пабаяўся цяжкасцей, бо верыў у свае мастакоўскія магчымасці. Вылучаўся прынцыповасцю, не баяўся выказаць тое, што думаў.

Праўда, не адмовіўся ад традыцыйнага для таго часу «зачыну». Як і ў іншых пісьменнікаў, на пачатку рамана ў родныя мясціны вяртаецца дэмабілізаваны воін. Ды і лёс Максіма Лескаўца падобны да лёсаў соцень тых, хто змагаўся з

ворагам. Загінуў яго бацька, партызанскі камандзір. Спалена хата, маці вымушана жыць у зямлянцы. Чакае каханая дзяўчына Маша...

Ды Іван Шамякін не быў бы Іванам Шамякіным, калі б пайшоў пратаптанымі сцежкамі. Яго герой — не з тых ідэальных персанажаў, якія блукалі з твора ў твор па літаратурным мацерыку. Не ідэальны ўжо хоць бы таму, што не збіраецца звязаць свой лёс з Машай. У чым прычына? Адкуль, здавалася б, такая непаслядоўнасць персанажа? А ў тым, што Максім — жывы чалавек, які ўжо не можа быць такім, якім быў да вайны. Шэсць гадоў, якія ён правёў па-за роднай вёскай, сталі для героя рамана суровай школай жыццёвай загартоўкі і сталення. Да таго пасля першай доўгай ростані ў каханай расчараваўся.

Карані душэўнай, а значыць, і духоўнай адчужанасці больш моцныя, чым падаецца на першы погляд. Іван Шамякін даследуе іх з усёй мастакоўскай паслядоўнасцю, каб чытач лепш зразумеў, што за чалавек Максім Лескавец, як жыў ён раней і як жыве цяпер. А яшчэ, што куды важней, убачыў жыццё беларускай пасляваеннай вёскі такім, якім яно было ў сапраўднасці.

Як бы працягам рамана «У добры час» стаў наступны — «Крыніцы». Аднак працягам не сюжэтным. Сувязь паміж гэтымі раманам іншага кшталту. Адчуваючы сам пульс часу, пісьменнік уважліва і праўдзіва даследаваў, як гэты час уплывае на людзей. Адных загартоўвае, іншых «разбурае» як асобу. Асабліва, калі гэта кіраўнік, як сакратар райкама партыі Бародка.

Не сумняваюся, што сёй-той, даведаўшыся пра яго пасаду, пагардліва ўсмінецца. Маўляў, усё ў духу творчасці Івана Шамякіна. Канешне ж, ён пра камуністаў пісаў. Але ж гэта тагачасныя кіраўнікі. А што яны з'яўляліся камуністамі — такія рэаліі савецкага жыцця на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў. Галоўнае ў ацэнцы пэўнага твора ў тым, наколькі праўдзівым той ці іншы вобраз атрымаўся.

Не толькі Бародку, які даўно адарваўся ад простых людзей, ператварыўся ў самадура, асуджаў Іван Пятровіч. Ён па сутнасці выкрываў «бародкаўшчыну» як сацыяльную з'яву. Невыпадкова пасля надрукавання рамана «Крыніцы» ў «Полымі» на старонках «ЛіМа» разгарнулася дыскусія. Удзельнікі яе, адштурхоўваючыся ад гэтага твора, павялі гаворку пра ўсю тагачасную беларускую прозу.

Ды ні адзін твор Івана Шамякіна не меў такога шырокага рэзанансу, як раман «Сэрца на далоні». У ім, прысвечаным жыццю гарадской інтэлігенцыі, непарыўна спалучана сённяшняе і мінулае. Шмат старонак звязаны з падзеямі Вялікай Айчыннай вайны і палітычнай «адлігай», што настала ў краіне пасля асуджэння культуры асобы Сталіна.

Своеасаблівым полем, якое прыцягвае персанажаў, стала галоўная гераіня «Сэрца на далоні» Зося Савіч. Яе бацька, дзеля канспірацыі служачы фашыстам, апынуўся ахвярай правакацыі і загінуў. Сама Зося, колішняя дзяўчына-падлетак, якая дапамагала падпольшчыкам і партызанам, зломлена фізічна і духоўна.

Вярнуць добрае імя доктару Савічу, яе даччэ — асноўная задача, што стала мэтай жыцця хірурга Яраша і журналіста Шымковіча. Аднак на іх шляху стаіць старшыня гарсавета Гукан. Гэта ён аблыгаў Савіча, паклёпнічае на Зося. Між іншым, падчас вайны хаваўся на кватэры ў Савіча. У гэтай сувязі можна сказаць, што «гуканаўшчына» больш страшная, чым «бародкаўшчына». Усё гэта Іван Пятровіч і паказаў з уласцівай яму прынцыповасцю, бескампраміснасцю, праўдзівасцю.

У «Сэрцы на далоні» праявілася яшчэ адна выдатная якасць Івана Шамякіна-празаіка. Яго ўменне будаваць сюжэт, ствараць яркія, востра-дынамічныя сітуацыі. Што таксама ў немалой ступені спрыяла таму, што ягонымі творамі зачитваліся. Канечне, яны ўсе напісаны па-беларуску. Але гэта той выпадак, калі яны карысталіся куды большай вядомасцю, чым рускамоўная проза некаторых знакамітых празаікаў. Але займальнасць для яго ніколі не была самамэтай. Галоўнае, чым кіраваўся ў творчай працы, — глыбей раскрыць людскія лёсы.

Так было і ў творах, што з'явіліся з-пад пяра як да «Сэрца на далоні», так і пасля яго. Сярод іх шмат і раманаў: «Снежныя зімы», «Атланты і карыятыды», «Вазьму твой боль», «Злая зорка»... А як ні згадаць пенталогію «Трывожнае шчасце»? У аўтабіяграфіі Івана Пятровіча ёсць такое прызнанне: «Калі на канфэрэнцыях наўня чытачы часам задаюць пытанне, якую з сваіх кніг сам я больш люблю, я адказваю зусім сур'ёзна: “Трывожнае шчасце”». Гэта было прамоўлена яшчэ задоўга да таго, калі напісаўся раман «Зеніт», у якім аўтабіяграфічныя моманты таксама вельмі моцныя. Але і пазней ён прытрымліваўся сваёй ранейшай думкі.

Кожная з аповесцей пенталогіі — «Непаўторная вясна», «Начныя зарніцы», «Агонь і снег», «Пошукі сустрэчы», «Мост» — гэта частка жыцця галоўных герояў Пятра Шапятовіча і Сашы Траянавай. Але з усіх аповесцей, бадай, самая значная па мастацкіх вартасцях «Агонь і снег». Письменнік у ёй найбольш аўтабіяграфічны. Словы з дзённіка Шапятовіча: «...Я напішу праўду. Напішу ўсё, што перажыў, што перадумаў» — найлепшае сведчанне моцнай дакументальнай асновы твора.

Аповесць у форме «дзённіка» — прыём новы ў творчасці Івана Шамякіна. Занатоўваючы найбольш важнае і значнае, Шапятовіч адкрывае чытачам сваю душу. Хораша раскрыў письменнік і духоўны свет франтавога сяброўства пабраціма Шапятовіча Сяні Пясоцкага, юнака светлага і чыстага. Поруч іншы характар — эгаіст, кар'ерыст Сцяпан Кідала. Як слушна адзначала крытык Антаніна Лысенка: «Сутыкненне Пятра Шапятовіча і Кідалы — не прыватны канфлікт, за ім стаіць значна большае, чым асабістая антыпатыя — барацьба розных светапоглядаў, ідэалаў, адносін да жыцця, што выяўляе несумяшчальнасць мэтаімкненняў з сапраўдным гераізмам».

Прыгожыя героі Івана Шамякіна... Прыгожыя, як людзі, як барацьбіты з фашызмам, бо цвёрда вераць у правату сваёй справы, за якую гатовы аддаць жыцці. У адным з баёў Шапятовіча цяжка параніла, ён трапляе у шпіталь. Там выпадкова знаёміцца з земляком, партызанам Кастусём, просіць, каб узяў яго ў тыл. Што адбылося далей, расказваецца ў аповесці «Пошукі і сустрэчы». А чацвёртая частка «Трывожнага шчасця» напісана востра, дынамічна. Навідавоку ўменне аўтара ў лепшым сэнсе гэтага слова «закруціць» сюжэт так, каб увага чытача ні на хвіліну не паслаблялася, каб ён яшчэ з большай цікавасцю сачыў за далейшым лёсам персанажаў.

Шляхам глыбокага спасціжэння рэчаіснасці Іван Шамякін пайшоў у аповесці «Мост», у якой звяртаецца да першых пасляваенных гадоў. Нарэшце Пётр Шапятовіч і Саша Траянава сустракаюцца пасля доўгай ростані. Вярнуўшыся з фронту, Пётр настаўнічае, узначальвае мясцовую партыйную арганізацыю. Як і ў іншых творах, і не толькі тых, што склалі змест пенталогіі, письменнік застаўся верным жыццёвай справе. У «Мосце» нямала старонак, што пераканаўча сведчаць аб тым, якія цяжкасці чакалі тых, хто аднаўляў мірнае жыццё.

Аднак, пішучы пра вайну, Іван Пятровіч усё ахвотней прыглядаўся да сучаснасці. Асэнсоўваў яе не так, як іншыя, хай сабе і таленавітыя письменнікі. Як — адказ у гэтых развагах Віктара Каваленкі: «Характэрная ацэнка амаль усіх буйных твораў І. Шамякіна на тэму сучаснага жыцця — абавязковая наяўнасць героя, які ўбірае ў сябе перадавыя імкненні часу і ўсёй сваёй няўрымслівай натурай пратэстуе супраць звыклых умоўнасцей, нават дапускае такія “выбрыкі”, якія здзіўляюць людзей, няздатных выйсці ў сваіх паводзінах за межы прадпісанага пасадаі і становішчам».

Як бы працягваючы думку Віктара Антонавіча, што з'явілася ў сувязі з разглядам рамана «Атланты і карыятыды», Іван Навуменка ўдакладняў: «Новы раман І. Шамякіна [...] таксама прасякнуты подыхам часу — з аднаго боку імкненнем письменніка намалюваць ахопленага творчым энтузіязмам сучасніка, а з другога — паказаць актыўнага, “дзелавага” кіраўніка. У шамякінаўскім рамане

мы якраз маем справу з выпадкам, калі праблемы ў такой галіне, як горадабудаўніцтва паўстаюць ва ўсёй складанасці».

Пытанні забудовы горада хвалююць перш за ўсё архітэктара Карнача, які і стаў галоўным героем твора. Першапачаткова ён і называўся «Галоўны архітэктар». Была яшчэ і назва «Архітэктары». Прафесійны дыяпазон літаратурных герояў Івана Шамякіна пашыраўся. На змену партызанам, урачам, журналістам, спецыялістам сельскай гаспадаркі прыйшоў той, чья працоўная дзейнасць паграпляла пад вызначэнне Уладзіміра Маякоўскага: «Я знаю город будет, // я знаю — саду цвесьць [...]».

Герой — то «новы», але ў нечым і падобны да папярэдніх. Скажам, на Антанюка са «Снежных зім», на Яраша з «Сэрца на далоні». Падобнасць гэтая ў тым, што ён таксама чалавек неспакойны, які не можа і не хоча жыць спакойна: «Ёсць людзі, якія ўмеюць пражыць ціха, ні з кім не канфлітуючы, Максім усё жыццё канфлітаваў. У інстытуце. На рабоце. Нават у арміі. З калегамі. З сябрамі. Начальствам. Цяпер і з жонкай. А на пасадзе галоўнага архітэктара — адразу з многімі арганізацыямі і людзьмі: з заказчыкамі і будаўнікамі, Дзяржбудам і Белдзяржпраектам, з кіраўнікамі і аддзеламі выканкама, з камунальнікамі, мастакамі, транспартнікамі».

Сутнасць падобных канфліктаў, зразумела, не ў тым, што ён не ўмеў ужыцца з людзьмі. Усё больш складаней. Канфліктнасць Карнача — гэта праяўленне той чалавечай актыўнасці, нават звышактыўнасці, якая не прымае заспакоенасці, імітацыі дзейнасці. Ён рашуча выступае супраць абьякавасці. І чыста чалавечай. І прафесійнай. Ды і грамадзянскай — таксама.

Ужо адразу пасля публікацыі гэтага рамана ў «Полымі» хадзілі чуткі, што Іван Пятровіч прататыпам Карнача ўзяў свайго лепшага сябра, вядомага драматурга Андрэя Макаёнка, таксама праўдалюба і чалавека бескампраміснага. Пазней Іван Шамякін і сам прызнаўся, што падобныя чуткі не беспадстаўныя. Хоць, несумненна, сама задума гэтага вобраза, як і маштабнасць задумы рамана ў цэлым, вымагала куды больш глыбокага прачытання характараў. Таму пісьменнік доўга збіраў неабходны матэрыял. Знаёміўся з працай архітэктараў, будаўнікоў. Наведваўся ў праектныя інстытуты, планавыя дзяржаўныя органы.

Раман «Атланты і карыятыды» і для мяне асабіста стаў па-свойму знакавым. Тагачасны галоўны рэдактар «ЛіМа» Хведар Жычка даў заданне аддзелу крытыкі і бібліяграфіі, у якім я тады працаваў, тэрмінова заказаць рэцэнзію на гэты твор. Але, калі пачалі абзвоньваць магчымых яе аўтараў, высветлілася, што аднаму рэцэнзія ўжо замоўлена часопісам «Полымя», іншы піша яе для «Беларусі», а трэці — для газеты «Звязда». Не тое, што сёння. Перыядычныя выданні хутка рэагавалі на выхад новых кніг, а то і на цікавыя часопісныя публікацыі.

Выйсце нечакана прапанаваў Хведар Дзмітрыевіч: «Пішы сам!» Такому адказнаму заданню я, канешне, вельмі ўзрадаваўся. Разам з тым і сумеўся. Іван Пятровіч для мяне, маладога на той час крытыка (яшчэ і 28 гадоў не споўнілася) з'яўляўся такім аўтарытэтам, да якога і «падступіцца» боязна. Хведар Жычка, разумеючы маю разгубленасць, падбадзёрыў: «Смялей бярыся за пяро!»

Рэцэнзія пад назвай «Патрэбны чалавек Максім Карнач» з'явілася ў «ЛіМе» 21 чэрвеня 1974 года. Ды не якісьці маленькі водгук, а цэлая газетная паласа. Маёй радасці не было межы. Калі нешта і азмрочыла, дык тое, што знайшліся ахвочыя папракнуць мяне, быццам не ведаю, хто такія — атланты, і хто такія — карыятыды. Але да папрокаў мне ўжо было не прывыкаць. Былі тыя, каму Хведар Жычка не падабаўся як галоўны рэдактар. Адпаведнае стаўленне было і да тых, каго ён узяў на работу. А я, дзякуючы гэтай рэцэнзіі, ці не ўпершыню па-сапраўднаму паверыў у свае творчыя мажлівасці.

Тыя, хто мяркуе, што толькі ружамі быў уславы творчы шлях Івана Пятровіча, таксама памыляюцца. Прынамсі, афіцыйная крытыка даволі асцярожна паставілася да яго рамана «Петраград—Брэст». Не прымусіла сябе чакаць і рэцэнзія

ў газеце «Правда» — галоўнай газеце Савецкага Саюза. Меркаванне «Правды» некалі лічылася вельмі важным. Пасля напісанага ёю, а значыць, абнародавання думкі, што супадала з меркаваннем Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Савецкага Саюза, пісьменнік, які звярнуў на сябе ўвагу, мог быць альбо «пераможцам», альбо «паражэнцам». Вывады партыі не падлягалі сумненню. Гэтак лічылася і ў часы так званай «перабудовы». Івана Шамякіна, праўда, не разграмілі, але без заўваг не абышлося. Хоць яны і былі не такімі і значнымі, усё адно гэта «каштавала» яму Дзяржаўнай прэміі СССР, на якую вылучаўся за «Петраград—Брэст».

Пакрыўдзілі Івана Пятровіча ў тыя гады і ў выдавецтве «Беларусь». У канцы 1980-х была задумана цікавая серыя фотаальбомаў пра народных пісьменнікаў Беларусі. Шмат пра каго яны выйшлі. Нават і пра Алеся Адамовіча, хоць ён, як вядома, гэтага ганаровага звання не меў. Супраць Алеся Міхайлавіча нічога не маю. Ды па сённяшні дзень мне прыкра, што не бачыў свет альбом, прысвечаны Івану Шамякіну.

Тэкст гэтага альбома быў заказаны мне. Я своечасова напісаў яго, ілюстрацыі падрыхтаваў «лімаўскі» фотакарэспандэнт Уладзімір Крук. Здавалася б, што яшчэ трэба. Ды ў «Беларусь» прыйшоў новы галоўны рэдактар. З маладых, але надта чуйны да павеву палітычных вятроў.

Бачыце, яму не спадабалася, што ва ўжо названым рамане «Петраград—Брэст» адлюстраваны вобраз Леніна. Мае спробы даказаць, што, кіруючыся толькі тэмай твора, нельга адмаўляць яго ці, наадварот, ухваляць, бо ёсць яшчэ такое важнае паняцце, як мастацкасць. Нарэшце, пісьменнік мае права па-свойму асэнсоўваць пэўную гістарычную асобу. Але гэтыя мае запэўніванні адляталі ад яго, быццам гарох ад сцяны.

Я зразумеў, што мая далейшая нязгода з аргументамі звышпільнага «дэмакрата» нічога добрага не дасць. А так хацелася, каб фотаальбом «Іван Шамякін» выйшаў. Для ўратавання яго я прапанаваў, як мне падалося, пайсці па лініі найменшага супраціўлення. Згадзіўся ўнесці ўдакладненне, што ў згаданых творах Іван Пятровіч, як і іншыя літаратары, пісаў у духу свайго часу. Гэта было ўжо адзіна магчымае выйсце. Фотаальбом даўно звярсталі, галоўнаму рэдактару паказалі ўжо другую карэктурку. Перавёрстка заняла б шмат часу, каштавала б немалых выдаткаў. А так толькі невялічкая праўка ў адным-другім сказе.

Галоўны рэдактар паабяцаў падумаць. Толькі вялікім тугадумам аказаўся. Праўдзівей, выдаваць фотаальбом і не збіраўся. А сам, папрацаваўшы некалькі месяцаў, паехаў туды, дзе ў далечыні ад Радзімы, так хораша клапаціцца аб яе шчаслівай будучыні.

Праўда, праз пяць гадоў у выдавецтве ўспомнілі пра фотаальбом «Іван Шамякін». Вырашылі выдаваць яго. Аднак не толькі кіраўніцтва змянілася. Пайшоў на пенсію загадчык рэдакцыі фотавыданняў Алег Фомчанка, звольніліся некаторыя супрацоўнікі. Гатовы макет так і не быў знойдзены. Галоўнае ж, знік і след фотаздымкаў. Не захаваўся ў мяне і запасны асобнік машынапісу. Пачынаць працу нанова неставала сіл. Ды і дзе была ўпэўненасць, што не з'явіцца нейкі новы «разумнік», які пачне «прэпаратыраваць» творчасць Івана Пятровіча.

Прыгадаў гэты выпадак, бо па-ранейшаму не перавяліся жадаючыя сцвярджаць, што Іван Шамякін быў свайго роду ўлюбёнцам лёсу. Ды і пастаянна на віду знаходзіўся. Канешне, партыя яго «лашчыла». Не толькі дэпутатам Вярхоўнага Савета СССР і БССР быў. Доўгі час з'яўляўся і старшынёй Вярхоўнага Савета БССР. Уладныя структуры яго ахвотна падтрымлівалі. Наконт апошняга прырэчыць не трэба, тым не менш... Колькі пісьменнікаў мелі не меншую, а то і большую падтрымку, а што з гэтага выйшла? Прабачце за рэзкасць: пайшлі бурбалкі і не больш.

Іван жа Шамякін Іванам Шамякіным і застаўся. Калі сёй-той ужо сцвярджаў, што ён выпісаўся, у сваіх творах у нечым паўтараецца, смела браўся за новыя тэмы. Асабліва здзівіў усіх, надрукаваўшы гістарычны раман «Вялікая княгіня»,

у якім узнавіў адну з самых важных падзей, што адбывалася ў Вялікім Княстве Літоўскім у 1495—1506 гадах.

Падрабязна і, што не менш важна, псіхалагічна-глыбока ўзнавіў тое, што тычылася ўзаемаадносін дачкі вялікага князя маскоўскага Івана Васільевіча — Алены і правіцеля ВКЛ Аляксандра, якія сталі жонкай і мужам. Яны былі далёка не першыя ў гісторыі, хто «браўся шлюбам» не па прыхільнасці адзін да аднаго, а таму, што гэта было на карысць дзяржаўным інтарэсам. Неаднойчы да гэтага звярталіся і пісьменнікі. Іван жа Шамякін першым узяўся за асэнсаванне гэтай тэмы ў беларускай літаратуры. Ды яшчэ ва ўзросце, калі іншыя былі не толькі на заслужаным адпачынку — даўно і на лаўрах спачывалі. А тут 75 гадоў — і такі нечаканы падарунак чытачам.

Не ведаю, як іншыя, а я, знаёмячыся з «Вялікай княгіняй», не-не ды прыгадваў асобныя творы Уладзіміра Караткевіча, Леаніда Дайнекі, які тады паспяхова ўжо закладваў аснову свайго «гістарычнага дома». Уражвала ўжо тое, што Іван Пятровіч, не маючы вопыту ў гэтым жанры, пісаў так упэўнена, нібыта зусім і не навічок у ім. У разлік жа не возьмеш яго творы пра Леніна, рэвалюцыю. Гэта ж была не такая і далёкая, выбачайце за таўталогію, далячынь. А тут — смуга стагоддзяў. І ў яе павалоцы паўстае вобраз той, каму лёсам наканавана стаць вялікай княгіняй.

Але вабіла мяне і іншае, тое, без чаго і не можа быць гістарычнага мастацкага твора. Гэта дакладнае адчуванне той эпохі, у якой ўсё адбываецца. Фактаграфічная насычанасць звесткамі, што на паверхні не ляжаць. Іх трэба знайсці, абагульніць, а штосьці і адсеяць, каб яно не перашкаджала найбольш важнаму, не адцяняла яго. Нарэшце неабходна было так увайсці ў вобраз галоўнай гераіні, каб чытач убачыў яе не толькі жывым чалавекам, а такой, якой Алена Іванаўна і была ў хвіліны сумненняў і няпэўнасці. Прынамсі, тады, калі ехала ў вясельным поездзе ў Вільню. Вакол столькі мужчын, здаецца, што яны сочаць за кожным яе рухам. Яна ж зусім яшчэ юная, а трэба... Будзе мажлівасць — перачытайце раман. Асабліва запыніце ўвагу на гэтым моманце.

Не менш псіхалагічна праўдзівыя і тыя старонкі, дзе Алена Іванаўна ўжо гаспадыня Вялікага Княства. Ужо не яна ад многіх залежыць, а многія, ці не ўсе, залежаць ад яе самой. Адкуль і тая воля бярэцца, каб не зламацца, выстаць у складаных варунках. І захаваць сваю праваслаўную веру. Тым самым даказаць, што калі ты вялікая княгіня, то да твайго меркавання павінны прыслухоўвацца ва ўсім.

Дакументальная дакладнасць — безумоўна, ад стараннай падрыхтоўкі да напісання «Вялікай княгіні». Псіхалагізм, канешне ж, ад багатага творчага вопыту. А ён паспрыяў Івану Пятровічу ў паспяховым напісанні не толькі рамана «Вялікая княгіня».

Кнігай яго жыцця і кнігай ягонага кахання стала аповесць «Слаўся, Марыя!» У ёй згадкі Івана Шамякіна пра любую жонку (пасля цяжкай хваробы — лейкеміі — улетку 1998 года пісьменнік страціў Марыю Філатаўну). Гэта шчымлівы ўспамін пра таго, каго любіў да апошняга свайго ўздыху. Скразнага сюжэта ў творы няма: «... як напісалася, так і напісалася, гэта не раман, каб вывараць кампазіцыю і ўсе іншыя дэталі яго. Гэта плынь успамінаў». А «плынь успамінаў» такая, што дазваляе зазірнуць у розныя перыяды жыцця пісьменніка, засведчыць, як каханне, любоў да блізкага чалавека не толькі сагрвала яго душу, але і надавала ўпэўненасці, жыццёстойкасці, спрыяла творчай актыўнасці. А яшчэ ёсць мажлівасць прыадкрыць некаторыя сакрэты мастакоўскай лабараторыі Івана Пятровіча, даведацца, што Марыя Філатаўна была прататыпам вобразаў гераінь шмат якіх яго твораў. Адначасова гэта было і пэўнае падагульненне аўтрам свайго пройдзенага шляху.

Такое жаданне з'явілася і ў галоўнага героя аповесці «Пошукі прытулку» Ігната Андрэевіча, якому споўнілася семдзесят сем гадоў. Ён многага дасягнуў у

жыцці: у інстытуце, у якім працаваў, прайшоў шлях ад малодшага супрацоўніка да дырэктара. Цяпер жа, на старасці гадоў, адчувае сябе адзінокім чалавекам. Асабліва згадваючы памерлую жонку. Душэўны стан Ігната Андрэвіча — стан чалавека, які апынуўся на ростанях: «Адчуванне беспрытульнасці ў сваёй кватэры з сям'ёй сына гняло яго. Ніхто ж не крыўдзіць, унучка радуе, а душэўны спай не вяртаецца. Можна, вінаватыя не толькі смерць жонкі, старасць, але і разлад таго, за што ваяваў, што будаваў усё сваё доўгае жыццё».

Кардыяграма душы галоўнага героя — гэта кардыяграма душы пакалення, якое вынесла на сваіх плячах цяжар барацьбы з фашызмам, пасляваенныя гады і, як гэта ні прыкра прызнаць, з абвалам Савецкага Саюза па сутнасці апынулася ля разбітага карыта. Гэта рэаліі, ад якіх нікуды не дзенешся. Не схаваеш, як той страус, галаву ў пясок, каб нічога не бачыць. Адсюль і песімізм Ігната Андрэвіча, адчувальная настальгія па «добрым мінулым». Не толькі ў гэтай аповесці, а і ў іншых, а гэты жанр апошнім часам у Івана Пятровіча быў асабліва любімым.

Калі рэальнасць давала мала падстаў для радасці, нараджаліся творы, прасякнутыя трывожным роздумам, жаданнем разабрацца, што і да чаго. З'яўляліся яркія, запамінальныя характары. Напрыклад, у «Аповесцях Івана Андрэвіча». Письменнік свядома награвашчываў усё негатыўнае. У гэтым прысутнічала папярэджанне, перасцярога. Ён заклікаў: «Адумайцеся, людзі, ці так жывём, як трэба? Ці не атрымліваецца, што тым самым лепшым жаданні разыходзяцца з рэчаіснасцю?» Грамадства ж гэтак палярызавалася. Каб выжыць, знакаміты літаратар Іван Андрэвіч вымушаны прадаваць уласныя кнігі. У тым ліку і так званыя аўтарскія асобнікі. Не ў лепшым становішчы аказаўся і вядомы мастак Міхаіл Рачыцкі.

Цікавыя і запамінальныя атрымаліся вобразы «джэнтльменаў перабудовы». Дырэктар выдавецтва Нарцыз Хіхель чаго варты! З такой пароды і народны дэпутат Тухта, і намеснік рэдактара афіцыйнага выдання Стругач. А ў аповесці «Адна на падмостках» па-майстэрску выпісаны вобраз галоўнай гераіні, знакамітай актрысы Аляксандры Паўлаўны Астроўкі, якая не запатрабавана на сцэне. А без мастацтва, тэатра не ўяўляе сабе жыцця. Таму сама стварае маналог, сама ставіць спектакль па ўласным... жыцці. Які моцны характар, наколькі праўдзіва заглыбіўся Іван Шамякін у характар жанчыны-творцы, якім тонкім псіхалагам паўстаў!

Не засталіся незаўважанымі і аповесці Івана Пятровіча «Бумеранг» і «Без пакаяння». У першай з іх аўтар задумваецца над тым, што такое сталінізм, які і праз гады калечыць людскія лёсы. «Без пакаяння» — пачварнае нутро «гаспадароў» жыцця, якія дзеля грошай, нажывы, здатныя на ўсё. Адзін з іх, Анкуда, — заўкрадзены батон застрэліў хлопчыка. Хай сабе і не збіраўся застрэліць, хацеў толькі напалохаць, тым не менш — стрэліў. У безабаронную дзіцячую душу, а калі разабрацца, то і ў дзень заўтрашні. Чытачу няцяжка здагадацца, якім можа быць гэты дзень, калі наўкола падобныя анкуды! Адштурхоўваючыся ад, здавалася б, прыватнага выпадку, Іван Пятровіч пераконвае, наколькі наша грамадства «прагнило». Пераконвае і перасцерагае: «Уратуй нас, Божа, ад анкудаў!»

Былі у нашай «перабудовай» рэчаіснасці і розныя выкармкі, як колішні сакратар райкама камсамола Уладлен Супец — герой аповесці, што так і называецца — «Выкармак». Яны істоты — жывучыя і іх існавала шмат. Таму письменнік удакладняў: «Безумоўна, героі гэтай аповесці маюць сваіх прататыпаў, некаторыя не па адным. Але героі — не копіі арыгіналаў, яны — плён творчай фантазіі аўтара. Справа чытачоў шукаць ці не шукаць падобных у жыцці».

У рамане «Губернатар» лёгка пазнаць асобныя рэаліі перадвыбарнай кампаніі, што адбывалася ў канцы мінулага стагоддзя. Няцяжка знайсці прататыпаў галоўнага героя, кіраўніка адной з абласцей Вікенція Паўлавіча, кіраўніка справам Залозы... Ды зноў жа: «Героі — не копіі арыгіналаў, яны — плён творчай фантазіі аўтара». Раман жа — дакладна схоплены зрэз нашага нядаўняга жыцця. Калі Вікенцій Паўлавіч паказаны чалавекам, які імкнецца працаваць сумленна,

выконваць абяцанні, дадзеныя выбаршчыкам, то Залоза — кар’ерыст, прыстасаванец. Але гэта ўжо не Бародка, і тым больш не Гукан.

Залоза — прадстаўнік новай фармацыі тых, хто ўмела ўлоўлівае кан’юнктуру часу. Аднак «залозаўшчына» не менш страшная, чым «бародкаўшчына», бо людзі, падобныя на Залозу, кампраметуюць самыя лепшыя намеры, падрываюць у народа веру ў дабро і справядлівасць. Гэта, аднак, не значыць, што пісьменнік ідэалізуе Вікенція Паўлавіча. Ён пададзены жывым чалавекам са звычайнымі чалавечымі слабасцямі. Ад гэтага яго вобраз атрымаўся яшчэ больш праўдзівым і пераканаўчым.

Выкрывальны пафас моцны і ў аповесці «У засені палаца», герой якой Адам Фадзеевіч, колішні начальнік аддзела Савета Міністраў, пайшоўшы на пенсію ледзьве зводзіць канцы з канцамі. Нарэшце шчасце нібыта ўсміхнулася яму. «Выратавальнік» з’явіўся ў асобе былога намесніка Прытокі, які цяпер належыць да «новых беларусаў». Прытока гатовы дапамагчы таму, з кім некалі разам працаваў, і прапаноўвае яму пасаду вяртаўніка катэджа. Сума заробку немалая, і Адаму Фадзеевічу не застаецца нічога іншага, як пагадзіцца. Праўда, аб гэтым ён хутка пашкадаваў, сутыкнуўшыся з такой амаральнасцю наведвальнікаў гэтага палаца, якую не мог прысніць нават у самым страшным сне. Сюжэт настолькі «закручаны», што аповесць чытаецца на адным дыханні. Зрэшты, як пераважная большасць твораў Івана Шамякіна.

Аповесці «Гандлярка і паэт», «Шлюбная ноч», як і некаторыя іншыя творы, — таксама важкі мастакоўскі набытак. Ярка выявіў сябе Іван Пятровіч і ў драматургіі, аб чым засведчылі такія творы, як «Не верце цішыні», «Дзеці аднаго дома», «Выгнанне блудніцы», «Экзамен на восень», «Баталія на лузе», «Залаты медаль», «І змоўклі птушкі». Па некаторых яго творах пастаўлены мастацкія фільмы. Ёсць у Івана Шамякіна і кніжкі для дзяцей. А літаратурна-крытычныя артыкулы, дзённікавыя запісы, іншыя матэрыялы мемуарнага характару, аб’яднаныя назвамі «Размова з чытачом», «Карэнні і галіны», «Роздум на апошнім перагоне» — гэта, па сутнасці, сам час ва ўспрыманні слыннага майстра слова.

Шмат разоў даводзілася мне сустракацца з Іванам Пятровічам, беручы ў яго інтэрв’ю. Неаднойчы пісаў пра ягоную творчасць. Не толькі па выхадзе ў перыядыцы яго новых кніг. Ёсць і мае прадмовы і пасляслоўі да асобных з іх. Ганаруся тым, выдавецтва «Мастацкая літаратура» менавіта мне заказала прадмову да яго Збору твораў у 8 тамах, што выйшаў у 2003 — 2007 гадах. Хоць і разумею, калі б і сёння была тая «савецкая ўлада», якую ганяць і многія крытыкі, на напісанне такога ўступнага артыкула мяне і на кіламетр не падпусцілі б. Ахвочых было б дастаткова. А то ўсё разважалі, вагаліся — «свой» Іван Шамякін ці не «свой».

Шкадную толькі, што ў маёй асабістай бібліятэцы, у якой не адзін дзясятка кніг з аўтографамі іх аўтараў, усяго тры, падпісаныя Іванам Шамякіным. А колькі магчымасці было ўзяць ў шанюўнага Майстра аўтограф! Ды, ідучы на кватэру да Івана Пятровіча для чарговага інтэрв’ю ці забраць нейкі матэрыял у яго, звычайна спяшаўся. Забываўся прыхапіць з сабой якую-небудзь ягоную кнігу. Успамінаў пра гэта ўжо тады, калі заходзіў да яго.

З трох кніг, падпісаных Іванам Шамякіным мне, першая яшчэ з часоў майго студэнцтва. Увогуле, адна з першых, што сталі пачаткам у маёй бібліятэцы кнігаў аўтографі. Гэты быў раман «У добры час», набыты мною раней. Яшчэ 1953 года выдання. Што адшукаў яго ў адной з кнігарань, здзіўляцца не трэба. Наклад жа ажно 20 тысяч асобнікаў. Таму і набыў яго ў тагачасных «Падпісных выданнях».

Вяртаючыся назад, вырашыў зазірнуць і ў кнігарню «Цэнтральная». Яшчэ на падыходзе заўважаю на дзвярах нейкую абвестку. Ды і без яе здагадаўся, што, бадай, ладзіцца чарговая сустрэча з пісьменнікамі. Заходзіла людзей шмат, а тады такія мерапрыемствы карысталіся вялікай папулярнасцю. Дзякуючы ім, студэнтам прыдбаў кнігі з аўтографамі Генадзя Бураўкіна, Артура Вольскага, Навума Кісліка і іншых пісьменнікаў. Таму прыбавіў кроку. Аказваецца, сярэд

тых, хто прыйшоў на сустрэчу з чытачамі, і Іван Пятровіч, які імгненна апынуўся ў цэнтры ўвагі. Многія яшчэ знаходзіліся пад уражаннем яго рамана «Сэрца на далоні», што карыстаўся здзіўляючай папулярнасцю. Сёй-той меў кнігу — прынёс з сабой, бо ў продажы яе ўжо не было, разышлася вельмі хутка. «Сэрца на далоні» ў асноўным і прапаноўвалі для атрымання аўтографа. І тут я са «сваім» «У добры час». Не памятаю ўжо, як зрэагаваў на гэта Іван Пятровіч. Хоць, бадай, яго здзівіла, што я прыйшоў з такой даўняй яго кнігай. Ды і відавочна было, што яна яшчэ не прачытана. А што, пэўна, здзівіла, што я назваўся па-беларуску, але Аляксандрам. У гэтым упэўніўся, прачытаўшы аўтограф: «*Марціновічу Ал. На добрую памяць. Іван Шамякін. 18/IV. 65 г.*» Гэтым «Ал.» як бы напамніў: усё ж па-беларуску лепш Алесь. Не бяруся сцвярджаць, што менавіта гэта стала для мяне падказкай, якім імем карыстацца ў сваіх рэцэнзіях, а пазней і ў літаратурна-крытычных артыкулах. Але водгук на творчасць Рыгора Барадуліна «Быў бы надта рады», кніга якога была вылучана на атрыманне прэміі імя Янкі Купалы падпісаў Алесь Марціновіч.

А яшчэ дзве кнігі з аўтографам Іванам Пятровічам, што захоўваюцца ў мяне, два першыя тамы 8-томніка. Яны выйшлі з друку ў 2003 годзе. Калі з Анатолем Бутэвічам пайшлі праведаць пісьменніка, прыхапіў іх з сабой. Збіраўся падпісаць абодва тамы. Аднак, заўважыўшы, што Іван Шамякін адчувае сябе не надта добра, прапанаваў гэта зрабіць толькі на першым томе. Іван Пятровіч ахвотна згадзіўся, хоць падпіс даваўся яму з цяжкасцю: «*Алесю Марціновічу — з пажаданнем здароўя, дабрабыту, творчых адкрыццяў ва ўсіх жанрах. З павагай і любоўю Іван Шамякін. 17.III.04 г.*»

Падаўшы том другі, папрасіў толькі распісацца. Але Іван Пятровіч таксама пакінуў аўтограф: «*Алесю Марціновічу. Твары, дружа! Іван Шамякін. 17.III.04 г.*»

Якой жа нечаканасцю для мяне стала, калі ён узяў з паліцы маю кніжку для дзяцей. Здаецца, была гэта «Як Гурка ворагаў граміў». Пра генерал-фельдмаршала, ураджэнца вёскі Бурнеўка Круглянскага раёна. Героя руска-турэцкай вайны 1877—1878 гадоў. Адначасова і не па сабе стала. Выдатнейшы пісьменнік просіць мяне падпісаць кніжку яго ўнучцы, а хіба я не мог сам да гэтага дадумацца?

Унучцы Івана Пятровіча хацеў і сам падпісаць яшчэ якую-небудзь сваю дзіцячую кніжку. Прыхапіў, калі з Анатолем Бутэвічам завіталі да Івана Пятровіча ў «лечкамісію». Разумеў, што не тое месца, каб раздаваць аўтографы. Але на ўсялякі выпадак прапанаваў:

— Зойдзе да Вас хто-небудзь з блізкіх, перадайце. Я падпішу...

Прагучала тое, што і павінна было прагучаць у адказ:

— Ты што?! Тут нельга.

— Прабачце...

— Выпішуся, зойдзеш да мяне...

Больш зайсці не давялося.

Цяпер пра супадзенне настолькі нечаканае, што лішні раз задумваешся: сапраўды, у гэтым жыцці далёка не ўсё залежыць ад нас саміх. Шмат чаго адбываецца як бы па загадзя складзенай схеме. Паводле яе і надараюцца ў жыцці выпадкі, калі з гэтага, такога дарагога нам, добра знаёмага жыцця вельмі выразна праступае сувязь з тым невядомым, у якім — рана ці позна — апынёмся ўсё і ніколі не зможам расказаць жывым, што робіцца і дзеецца там.

Быў у адпачынку, але зайшоў у рэдакцыю часопіса «Беларуская думка», дзе на той час працаваў першым намеснікам галоўнага рэдактара. Убачыў запрашэнне прыняць удзел ва ўрачыстым вечары, прысвечаным 30-годдзю выхаду ў свет рамана Івана Шамякіна «Атланты і карыятыды». Мерапрыемства планавалася правесці ў Дзяржаўным музеі беларускай літаратуры 15 кастрычніка а 15-й гадзіне 2004 года. Ды сталася так, што акурат у гэты дзень, больш за тое, блізу названага часу, праводзілі ў апошні шлях самога аўтара «юбілейнага» рамана.

Аддавалі Івану Пятровічу апошнія ўшанаванні, у тым ліку і воінскія. І як удзельніку Вялікай Айчыннай вайны, і ў знак павагі, асабістых заслуг перад народам і Радзімай — Герой Сацыялістычнай Працы, лаўрэат Дзяржаўных прэміяў СССР і БССР, іншых прэстыжных узнагарод. Пайшоў ён у вечнасць днём раней.

Было ў яго і яшчэ адно званне. Не афіцыйна прысвоенае, а адзначанае шматлікімі прыхільнікамі яго самабытнага таленту. Іван Пятровіч з'яўляўся не проста папулярным, запатрабаваным, а па-сапраўднаму любімым народным пісьменнікам. Вельмі дакладна выказаў гэта ў сваіх згадках «Вернасць» Алесь Савіцкі: «Чалавек, які не прымае зло і прызнае найвышэйшай вартасцю здольнасць дарыць людзям толькі дабро».

Салдат, які прайшоў Вялікую Айчынную вайну ад першай яе крывавай зарніцы да салюта Перамогі над знішчанай дашчэнту гітлераўскай ваеннай машынай.

Шчаслівы бацька, які выхаваў чацвярых дзяцей, а яшчэ больш шчаслівы дзядуля, акружаны ўнукамі.

Творца сусветнага ўзроўню, які напісаў дзясяткі раманаў, апавесцей і іншых літаратурных твораў, перакладзеных з беларускай мовы на дзясяткі іншых моў; агульны наклад яго твораў лічыцца ў мільёны паасобнікаў і працягвае кожны год прырастаць.

Усё гэта ён, Іван Пятровіч Шамякін, народны пісьменнік Беларусі, чыё імя на зямлі беларускай ведае і стары і малы; ён — без перабольшання — эпоха. І на яго кнігах духоўна выпявала не адно пакаленне нашых людзей».

Гэта, безумоўна, добра ведаў і сам Іван Пятровіч. Нават, знаходзячыся ў бальніцы, зрабіў такі дзённічакі запіс: «Прачытаў трапнае выслоўе: «Пісатель не тот, кто пишет, а тот, кого читают». Мяне чыталі!» Ды не мог не задацца і пытаннем: «Але ці будуць чытаць у будучым? Мае равеснікі пяюць дыфірамбы. Маладыя сёстры чыталі хіба тое, што вучылі ў школе. Сумная выснова».

Новыя пакаленні, безумоўна, па-свойму будуць ставіцца да яго творчасці. Як і да іншых пісьменнікаў, якія тварылі да яго і ў той час, як і ён. Гэта іх права. У рэшце рэшт праўдзіва і тое, што цягам часу адбываецца і пэўная пераацэнка маральных, эстэтычных каштоўнасцей. Гэта — заканамерны працэс. А што літаратура будзе жыць — сумнення няма. З адным удакладненнем: літаратура сумленая. Напісанае Іванам Шамякіным да яе і адносіцца. Таму ў мяне адносна асэнсавання творчасці Івана Пятровіча ў будучыні погляд аптымістычны. Ён быў у літаратуры. Прысутнічае ў ёй сёння. Будзе жыць у нацыянальным прыгожым пісьменстве і ў далейшым. А Збор яго твораў у 23 тамах, той мацярык, які яшчэ абжываць і абжываць.

